

‘ודלמא כראוי לו בחובו קאמר? אמר רב נחמן: אמר לי הונא, הא מני רבי עקיבא היא דדייק לישנא יתירא’ — הרשב"ם והרמב"ן כתבו לדייק מדברי הגמרא שללא שהוסיף ‘כראוי לו’ — גובה את חובו או את מתנתו. ואין כן דעת הרשב"א, אלא כלפי מה שהקשו שמא ‘כראוי לו’ בא לגרע כח המתנה, כי בחובו קאמר, על כך תרצו שתוספת הדברים באה לייפות את כחו של המקבל ולא לגרע. אבל ללא תוספת ‘כראוי’ מסתבר שבכוונתו ליתן לו מלבד החוב.

‘לא את הבור ולא את הדות, אף על פי שכתב לו עומקא ורומא. וצריך ליקח לו דרך...’ — נתבאר לעיל סד.

— ‘...עוד שאלה: באיזה ענין ראוי להשתמש במימרא ד’כל מלתא דלא צריך — לטפויי מלתא קאמר?’

תשובה: בזה אין כח בדינו לדון בו בדמיונות, אלא מקום שאמרו אמרו, במקום שלא אמרו לא ידענו מהו, אין כח בדינו לדון בו. ותדע לך... הלכך אנן לא בקיאין במלתא שפיר, ולא עבדינן עובדא אלא בהנך דאתפרשו בגמרא...

הוא יודע דלר"ע לאו לטפויי דוקא אמר, אלא כל לישנא יתירא לא (?— אולי צריך למחוק תבה זו) לצורך מלתא אתי, דפעמים לטפויי ופעמים לגרועי, דגרסינן בערכין... (שו"ת הרשב"א ח"ב ער. ועע"ש בתשובה שפ, ובשו"ת מהרי"ל עו ד"ה ומה שהבאת וקנינא).

‘לפיכך כותבין גט חליצה’ — רשב"ם מפרש שהעדים כותבים את גט החליצה. [וכן היא שיטת הרמב"ם (יבום ד), שעדים יכולים לכתוב שטר החליצה].

ובקובץ שעורים (אות תעא) העיר ממה שמובא בהגהות המרדכי (סוף קדושין, בשם הר' אביגדור כ"ק) ששטר ראייה בקדושין אינו מועיל, משום ‘מפיהם’ — ולא מפי כתבם, ומדוע אם כן מועיל שטר חליצה? וצריך לומר לפי דעת המרדכי, שבית דין כותבים את שטר החליצה ולא העדים, ובמעשה ב"ד אין פסול של ‘מפי כתבם’ האמור בעדות. ומדוייק הדבר מלשון המשנה בבבא-מציעא (ספ"ק) ‘מצא שטרי חליצה... וכל מעשה בית דין’. וכן הוא בשיטה מקובצת שם בשם רבנו יהונתן. וכן כתב רש"י (בבבא מציעא) לענין שטרי מיאון, שנכתבים על ידי בית דין.

וכן יש לשאול כיצד כותבים דברי שכיב מרע, והלא אין זה שטר שנעשה מדעת המתחייב, ואין עדות כשרה בכתב? — אפשר שהיא תקנת חכמים מיוחדת משום שאין פנאי לשכיב מרע לתבוע את בעל דינו, כדברי רשב"ם (עפ"י קובץ שעורים).

דף קלט

‘תנינא נשאו גדולות ישאו קטנות. מאי לאו נשאו גדולות לבעל ישאו קטנות מבעל’ — הרי שהבעל יורש ואינו לוקח, ולכך גובים ממנו. אבל אם לוקח הוא, אין לגבות מן הבעל כדין מלוה על פה שאינו גובה מן הלקוחות. ומדובר שהנכסים שנטלו מתפוסת הבית והכניסו לבעל אינם קיימים בעין, שאם כן הרי לא קנה הבעל

כלל, ובכל מקום שהם שם, הם שייכים לבעליהם, וכחפצים גזולים הקיימים בעינם אצל הגזולן (ע' נמוק יוסף. וע"ע אבני מלואים צא סק"ז).

‘והא תני ר' חייא נשאו גדולות לבעל ישאו קטנות מבעל? — דלמא שאני פרנסה דאית לה קלא' — יש לשאול, הלא אין חיוב פרנסה אלא במקום שיש בנים, אבל בנות גדולות אינן חייבות בפרנסת הבנות הקטנות (כמבואר בכתובות ט), ואם כן אין כאן דין 'פרנסה' כלל אלא הרי זה חוב כשאר חובות [ואין נפקא מינה לאיזה צורך יוציאו מעותן, אם לפרנסת נישואין או לצורך אחר?]
 ויש לפרש שלפי דחיית הגמרא אין רבי חייא מתייחס לדין המשנה, בהניח בנות בלבד, אלא רבי חייא מדבר כשיש שם בן, שאז יש דין פרנסה (עפ"י אבני מלואים צא סק"ז, ע"ש. ובקוב"ש עמד בקושיא).

‘אלו הן שאין חוזרין ביובל — הבכורה...’ — פירש ר"י בן מגאש: בחלק פשוט שמחלקים כולם, קיימא לן 'האחים שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל' — וזהו מפני שכל אחד נוטל חלק כנגד חלק שמקבל אחיו, אבל חלק בכורה, הואיל ואין האחים נוטלים חלק כנגדו, הרי הוא כשאר חלקים ולא לוקח. והרמב"ן כתב (עפ"י הגמרא בבכורות נב) שאין חילוק בין חלק בכורה לחלק פשוט. ואמנם האחים שחלקו כלקוחות הן, אך אינם מחזירים ביובל לגמרי כלוקח, אלא מחזירים למצב הקודם וחוזרים וחולקים פעם אחרת, והבכור נוטל פי שנים כבתחילה.

(ע"ב) 'אמר ליה רבא: והשתא דשלח מי ידעינן, האמר רבי יוסי בר' חנינא באושא התקיננו, האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה — הבעל מוציא מיד הלוקחות' — אם אמרת בשלמא לוקח הוא, משום כך מוציא, שהרי הבעל לוקח ראשון, אלא אם אמרת יורש הוא, הלא אין היורש יכול להוציא מלקוחות, שלא ירש אלא מה שהשאיר לו מורישו.

ואם תאמר, הלא אפשר שירש הוא משעת נישואים, והרי קדמה ירושתו ללקיחת הלוקח? — יש לומר, רק לענין פירות יכול להחשב הוא ליורש, אבל לא לענין הגוף. ובשלמא אם הבעל כלוקח, כיון שמתה הוברר למפרע שמשעת נישואים היה כבר 'לוקח' אף לענין הגוף, שקנין פירות של הבעל כקנין הגוף (כמוכה בב"ק פח:). אבל אם יורש הוא, אי אפשר שייחשב יורש למפרע, שהרי לא מצינו ירושה מחיי המוריש (ר"י מגאש)

פרק תשיעי

'מי שמת והניח בנים ובנות — בזמן שהנכסים מרובין, הבנים יירשו והבנות יזונו. נכסים מועטים, הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים' — לכאורה היה לו לומר כך: מי שמת והניח בנים ובנות — הבנות יזונו, והמותר [אם יש] — ירשו הבנים. (נראה שזהו שהוקשה לתוס' להלן בסד"ה יתומים. וכ"פ הרש"ש שם. וע"ש במהרש"א שפרש כוונתם בד"א. וע"ע ר"ן, ריטב"א, חדושי הרי"ם) — אלא משמעות הדברים שישנו חילוק ביסוד הדין בין נכסים מרובים למועטים; חילוק זה בא לידי ביטוי בכמה דברים:
 בזמן שהנכסים מרובים, אין מפרישים לבנות דמי מזונותיהן, אלא כל הנכסים עומדים ברשות הבנים, וגם מותר להם למכרם לצורך גדול (תוס' שם) כגון לפדיון שבוים (ע' מרדכי). ואמנם על בית דין להשגיח

בתקנת הבנות, שלא יבזבוזו הבנים ממנום ויכלוהו, אבל אין צריכים הבנים לצמצם במזונותיהם (רא"ש). ואילו בנכסים מועטים, מפרשים מראש לבנות [ונותנים ביד בית דין או אפוטרופוס] כפי סכום מזונותיהן עד בגר, ורק במותר משתמשים הבנים. כן שיטת התוס', הרא"ש והרמב"ן. חילוק נוסף: אם לאחר שהניח נכסים מרובים, הופסדו או נתמעטו בדרך כלשהי, ונשארו עתה נכסים מועטים — הבנים והבנות יזונו בשוה עד תום הכסף, ואין הבנים צריכים לשאול על הפתחים והבנות יזונו לבדן כדין נכסים מועטין.

ברשב"ם (להלן בד"ה אלמנתו. ע"ש ב' פירושים. וכן ע' בד"ה כבר) משמע לכאורה שגם בנכסים מרובין מפרשים לבנות כדי מזונותיהן עד דתבגרן, ורק במותר זוכים הבנים. ולפי"ז לכאורה אין חילוק בין מרובים למועטים לא לענין ההפרשה ולא לענין נתמעטו הנכסים. אך יתכן שיש חילוק לדינא לענין נתמעטו; שאם הניח נכסים מרובים ונתמעטו כל הנכסים, נתמעטו לשניהם כפי היחס, כפי שאמרו בגמרא בסמוך. ואילו בהניח נכסים מועטין ונתמעטו עוד, לא נתמעטו אלא מהשארי המגיעה לבנים, ואילו הבנות אינן מפסידות מזונותיהן הקצובים. שאין אומרים 'כבר זכו בהן יורשין' אלא בנכסים מרובים שבהם אמרו 'הבנים ירשו'.

ועוד יתכן שיש חילוק בין מרובים למועטים לענין הפרשת מזונות הבנים; שבמועטים מפרשים כדי מזונות לאלו ולאלו, ואין לבנים רשות להוציא חלקם, ואילו במרובים אין מפרשים אלא לבנות בלבד. (רי"ג). וצ"ע.

ולפי מה שפרש הרשב"ש דברי הרשב"ם (בד"ה אלמנתו), אפשר דבעלמא אין מפרשים לבנות בנכסים מרובים, ורק שם דאיכא אלמנה. ע"ש. וכן מסתבר, שלא לעשות להרשב"ם חולק על כל הראשונים, שכתבו שבנכסים מרובים אין מפרשין לבנות — ר"י בן מגאש, רא"ש, רמב"ן, ר"ן, ריטב"א, רי"ד, נמו"י, ועוד.

[שמא יש נפקותא נוספת בין נכסים מרובים למועטים, אם מכרו הבנות את הנכסים; שבמרובים לא עשו כלום, שהרי אין להן בנכסים ולא כלום, אבל במועטין ממכרן מכר. ואולם אפשר שאף במועטין אינן יכולות למכור, לפי שאין להן זכות בנכסים אלא למזונות שבהווה, ולא זכות לעתיד, כי חיוב המזונות מתחדש בכל יום (עפ"י קובץ שעורים אות תעו. וע' באילת השחר שנטה מדבריו. וסברא כעין זו מוזכרת בהזו"א ב"ק טו, לוז)].

— ה'נכסים' המדוברים כאן [כמו במקומות רבים] הינם קרקעות — שהרי נפסקה ההלכה (בכתובות נא). כרבי שמעון בן אלעזר, שאין מוציאין למזון הבנות אלא מקרקעות ולא ממטלטלין. אך זה רק לפי דינא דגמרא, אבל הגאונים תקנו שעבוד מנכסי יתומים גם על מטלטלין [כי עכשו עיקר סמיכת דעתו של אדם עליהם], וגם הם משועבדים למזון הבנות.

אלא שכתבו פוסקים (רי"ף, רא"ש, רמב"ן, ריטב"א, טור אה"ע קיב; שו"ת מהרי"ל רו — השמטה משו"ת החדשות), שבנכסים מועטים והם מטלטלין, הואיל וכל זכות הבנות באה להן מכח תקנת הגאונים, דין הוא שישתוו עם הבנים, ולא האלימו את כחן בזה, אלא הבנים והבנות ניוונים בשוה. ויש מי שחלק על כך (רמב"ן בדעת רב האי גאון. וע"ש ברא"ש ובמהרי"ל. וע"ע בהפלאה — אה"ע קיב, טו; שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סוס"י צב).

כדי שיזונו מהן אלו ואלו שנים עשר חדש — הטעם, כיון שיש עתה מזונות לכולם לשנה תמימה, ומתקיימת תקנת חכמים שתקנו מזונות לבנות — הלכך אין דוחים את הבנים, ואומרים שמא עד שלא יכלו הנכסים כבר יינשאו הבנות ושוב אין להן צורך במזונות (רמב"ן. וע"ע ריטב"א).

זו דברי רבן גמליאל בר רבי' — יש מפרשים שהכוונה לרבן גמליאל דמתניתין, שרואה את דברי

אדמו"ן. וכאומר: דברים הללו שאמרת, שאם יש מזון לי"ב חדש הבנים יירשו, אינם נכונים אלא לשיטת רבן גמליאל ואדמו"ן, שאפילו בנכסים מועטים הבנים יורשים, אבל לחכמים אין הדין כן, כיון שנחשבים אלו לנכסים מועטים ואין לבנים חלק בהם (תוס' הרי"ד. ויש אומרים שאינו רבן גמליאל דמתניתין אלא נכדו — ע' בשאר ראשונים).

פרפראות

'אמר רב יהודה אמר רב.... כי אמריתא קמיה דשמואל...' — מצינו רבות כיוצא בזה; לאחר פטירת רב בא רב יהודה (בר יחזקאל) תלמידו לפני שמואל לנהרדעא ללמוד תורה ולעיתים היה מכנהו שמואל 'שיננא' — על שום שנינתו וחריופת שכלו], והיה אומר לו שמועות מפי רב, ושמואל אמר לו את שיטתו שלו בענין. (ולפעמים נמצא 'אמר רב יהודה אמר רב אסי אמר רב...' ולעיתים יש גם 'אמר רב יהודה אמר רב אסי... כי אמריתא' ולא בשם רב. וערש"י יבמות ז.). והנה ציון המקומות בש"ס:
שבת כב. עירובין מח: סוכה ט. תענית יב: יבמות יז. לו. כתובות יא: עז. צד: נדרים כא: גטין סד: קדושין עה. ב"ק כח: לעיל לח: כאן, שבועות מא; זבחים עד. (ע"ש בהערה שבגליון); חולין ל. עו: נדה סד:

דף קמ

'מרובין ונתמעטו — כבר זכו בהן יורשין' — רשב"ם פרש ששמין כמה הגיע לבנות למוזנותיהן עד שיבגרו ולבנים לירושתם, ורואים כמה הופסדו הנכסים, ויפסיד כל אחד כפי השיעור היחסי שהיה לו בנכסים.

[ולפי זה ישנה אפשרות שחלק הבנות כלה ועדיין חלק הבנים קיים, ואף על פי כן אין הבנות ניוזנות עמהם, כי רואים כאילו קבלו הבנות חלקן והפסידוהו, ואין הבנים חייבים להשלים מוזנותיהן משלהם. וכן פרש הרמ"ה. (טור אה"ע קיב. וע' רש"ש שצידד כן מדנפשיה, אך כתב שאפשר שמודה הרשב"ם בזה שניזונים עם הבנים יחדו)].

ויש מפרשים (ערא"ש ועוד) 'כבר זכו בהן יורשין' — שיש להם דין נכסים מרובים, ויוזנו יחד הבנים עם הבנות עד שיכלו הנכסים.

(יש מקום להסתפק שאף לפירוש זה אין מחייבים את הבנים להפריש לבנות, אלא שאם יפרישו לבנות חלקן, יישאו הבנות בהפסד הנכסים כפי היחס. כן צידד בספר אילת השחר).

'דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: יתומין שקדמו ומכרו בנכסים מועטים — מה שמכרו מכרו' — ואין חייבים לזון את הבנות מדמי המכירה שקבלו, לפי שמוזנות האשה והבנות אינם נגבים אלא מקרקעות ולא ממטלטלין.

ואולם לאחר תקנת הגאונים לגבות ממטלטלין, כתב רב האי גאון שגובים מדמי המכירה בשביל מוזנות הבנות. והרא"ש והרמב"ן תמהו על סברתו, הלא אותן מעות לא נשתעבדו לבנות, כי שיעבודם חל רק על נכסי אביהם. [והשוו זאת לדין יתומים שמכרו נכסי אביהן, שאינם מחוייבים לפרוע חוב האב מן

השטר. ולכן אמר רבא [דלא כרב סחורא אמר רב הונא], אין חולצים אלא אם מכירים בית דין שהוא היבם והיא יבמתו, שאם לא כן, שמא כשיצא שטר חליצה לפני ב"ד טועים, יסמכו עליו להתיר החלוצה להינשא, כי יסברו שב"ד שחלצו בפניהם ברוו הדבר. וכן לענין מיאונים, שגם הם דינם להעשות בבית דין דוקא.

- א. נראה שמשום חשש לבית דין טועים אין ב"ד כותבים פסק דין שפלוגי הודה בפניהם שחייב לפלוגי, לאחר שיצא מב"ד, כי חוששים שמא פרעו (ח"מ לט, ט), ואפילו לדעת האומר שנאמן לומר 'פרעתי' כנגד פסק בית דין — חוששים לב"ד אחר שיסברו הואיל וב"ד כתב פסק דין אין נאמן לומר פרעתי (עפ"י שער משפט לט סק"ז).
- ב. ישנם אופנים שגם חכמים מודים שחוששים לב"ד טועים — כאשר העדים מעידים על תחילת שטר בעדות ברורה (עתוס' להלן קסט. ד"ה אבל).
עוד מצינו שימוש בביטוי זה כלפי ענינים אחרים — ע' להלן קסד.

דפים קלח — קלט

רכח. האב שכתב נכסיו לבנו 'מהיום ולאחר מיתה' ומת, והניח פירות תלושים ומחוברים, מה דינם? מה דינם של הפירות כשהבן מכר את הנכסים בחיי אביו?

האב שכתב נכסיו לבנו 'מהיום ולאחר מיתה' — הריהו תולש ומאכיל בחייו לכל מי שירצה, כי לא הקנה לבן אלא הגוף ולא הפירות. הפירות שהניח בתלוש — הרי הם של יורשים. אבל אלו שבמחובר — בכלל גוף הקרקע הם וקנויים לבן. ואמרו בגמרא, דוקא באב אצל בנו שדעתו קרובה אצלו, אבל לאחר — פירות מחוברים אינם בכלל הקרקע. וכגון שמכר הבן נכסים אלו לאחרים בחיי אביו ומת האב — הפירות המחוברים באותה שעה שמת, שייכים לבן המוכר ולא ללוקח, הלכך שמין אותם ללוקח ונותן דמיהם (עפ"י פרשב"ם). הרי"ף והר"י מגאש פרשו בגמרא [דלא כרשב"ם] שהלוקח מן האב זכה בדמי הפירות המחוברים [והבן נוטל את גוף הפירות כיון שממשיכים לצמוח ברשותו, ומשלם דמיהם ללוקח] — כיון שהלוקח אחר הוא ואינו מוחל אותם לבנו של מוכר, שלא כאב אצל בנו. והוא הדין למגרש את אשתו ויש לו בקרקעו פירות מחוברים — הפירות של הבעל ומשלם לאשה דמיהם כפי שווים בשעת הגירושין, שהרי כשמגרשה אחר הוא לגבה ואינו מוחל על הפירות (ר"י מגאש).

דף קלט

- רכט. א. מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים או בנות — כיצד נזונים ומתפרנסים כולם מתפוסת הבית?
ב. אשה שלוותה כסף ועמדה ונישאת והכניסה לבעלה נכסים [וכן בת שלוותה מתפוסת הבית ועמדה ונישאת] — האם מוציאים מן הבעל מה שלוותה?
ג. האם בעל בנכסי אשתו, כלוקח הוא או כיורש? אלו נפקותות מבוארות בסוגיא בשאלה זו?

א. הניח בנים או בנות, גדולים וקטנים — אין ניוונים ומתפרנסים לפי צרכם ללא חשבון [והרי פרנסת הגדולים מרובה משל קטנים ומזונות הקטנים וטיפולם מרובה משל גדולים] אלא חולקים בשוה. נשאו גדולים — ישאו הקטנים כמותם. נשאו גדולים בחיי האב, ואומרים הקטנים הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם — אין שומעים להם, אלא מה שנתן האב בחייו נתן.

הניח בנים ובנות קטנות — הבנות ניוונות לפי צרכן (אעפ"י שמוזנותיהן מרובים משל הבנים) מן הנכסים שהוריש האב. ומתנאי כתובה הוא זה.

א. כשהניח בנים או בנות בלבד, אפילו ידענו דעתו של האב, שחפץ ליתן מזונות ופרנסה לקטנים בכך וכך, אין מתחשבים בדעתו להוציא משאר היורשים — שלא אמרו 'שמין באב' אלא במקום שחל דין פרנסת הבנות או מזונות, והיינו כשיש בנים ובנות יחדיו (עפ"י שער משפט רפו סק"ב).

ב. כתב הרשב"א: בסתם, ניוונים ומתפרנסים אלו עם אלו, שסתםם שותפים הם ומוחלים לזה לזה. לא אמרו במשנה אלא כשמיחו אלו באלו. ובתורי"ד משמע לכאורה שהואיל וקטנים אינם בני מחילה, אף בסתם יחלקו בשוה.

גדול האחים שהיה נושא ונותן בנכסים ולבש מלבושים נאים מתפוסת הבית — אמר רבא: מה שעשה עשה, שנוח להם בכך שלא יתנוול ויהיו דבריו נשמעים.

רשב"ם כתב שלכתחילה אין לבזבז במזון אחיו כל כך, בבגדים נאים. ורבינו שמעון כתב (מובא ברא"ש) שאף לכתחילה רשאי [ונקטו לשון דיעבד להשמיענו ששאר האחים אפילו בדיעבד צריכים לשלם] וכן כתב הרי"ד.

ב. זו שאלה שאל אביו בר גניבא מרבא, ורצה להוכיח ממשנתנו [ומברייתא דרבי חייא] שהבת שלוותה ועמדה ונישאת — מוציאים מן הבעל נכסים שהכניסה לו לפרוע הלוואתה. ודחו ההוכחה, שמא רק צרכי פרנסת נישואי הבנות מוציאים, לפי שיש לפרנסה קול והרי זו כמלוה בשטר, משא"כ מלוה על פה אפשר שאין מוציאים מהבעל כשם שאין מוציאים מן הלקוחות.

א. כתב רבנו חננאל: למסקנא מסתבר שמוציאים מן הבעל, שאינו אלא כדורש ולא כלוקח — משום הפסד המלוה. (וכן נראה לרשב"ם. וכן דעת רבנו ברוך מיון והאר-זרוע).

ואילו הרי"ף כתב שאין מוציאים. וכן דעת הרמ"ה והרא"ש והתוס' ועוד פוסקים (ע' בשו"ת מהרי"ק יח). [הרי"ף פירש הטעם, משום שהמלוה הפסיד לעצמו, שלא היה לו להלוותו בלא שטר — הלכך עשאוהו לבעל כלוקח לטובתו, ומלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות. ור"י בן מגאש פרש שחששו יותר להפסד הבעל מלהפסד המלוה, משום שהבעל מוחזק בנכסים. ורק במזונות האלמנה חששו יותר להפסד שלה ולא להפסד הבעל, אם משום שהיא המוחזקת, או משום שהבעל ידע שיש אלמנה והפסיד לעצמו, או משום שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד, לכך עשאוהו לבעל כדורש].

והעלו האחרונים [עפ"י דברי הראשונים שהבעיה לא נפשטה], שאם תפס המלוה — אין מוציאים ממנו (עש"ך קיב). ודוקא לענין גוף הנכסים, או לענין זכות הפירות שלאחר מיתה, אבל הפירות שבחייה — אין מועילה בהם תפיסה (ע' בבאר הדבר באבני מילואים צא סק"ה).

ב. לדברי ר"י, לא נסתפקו לומר בעל כלוקח הגוף אלא לאחר מיתת האשה, אבל בחייה אין שייך לומר כלוקח. והרי"ד חולק.

ג. עד כאן לא נסתפקו אלא בגביית נכסים שהכניסה לבעלה, אבל ודאי אין הבעל חייב לשלם חובותיה מממונו [מלבד קרבנות חובה שעליה, שכן נתחייב לה על כך] (עתוס' ב"מ קד. ד"ה ה"ג). וכן נכסי צאן ברזל, שהבעל מקבל עליהם אחריות — הרי הם כנכסי הבעל, ואין גובים מהם לפרעון חובותיה (שו"ת מהרי"ק יח. וע' גם בשו"ת הרדב"ז ח"ג תתקכז).

ג. בעל האוכל פירות מנכסי אשתו — ('נכסי מלוג') ויורש נכסיה במותה — הסיק רב אשי שייפו חכמים את כחו; פעמים עשאוהו כאילו היה לוקח ופעמים כיוורש — כפי טובתו. מלבד במקום שיש הפסד לאחרים שלא באשמתם, שאז חששו להפסדם.

מעיקר דין תורה, הבעל בנכסי אשתו יורש הוא [למאן דאמר ירושת הבעל דאוריתא], אלא שחכמים ייפו את כחו לעשותו כלוקח (עתוס').

אך זה דוקא לענין זכייתו בגוף הנכסים במות אשתו, אבל פירות תקנו לו חכמים שזוכה בהם בחייה תחת פרקונה, ובהם נחשב הבעל כלוקח, מלבד במקום שיש הפסד לאחרים ולא לו [כגון לענין דין 'שומא הדר' — אין מחזירים לבעל, משום הפסד בעלי חובות, כמוש"כ התוס' בפרק המפקיד] (עפ"י קצוה"ח קג סק"ז, ובאבני מלואים צא סק"ה. ולדבריו — דלא כהש"ך — הכלל הוא שכשיש הפסד לבעל ולאחרים — העמידוהו על דינו, להיות כלוקח על הפירות וכיוורש על הגוף. ואם יש הפסד רק לבעל — ייפו את כחו. ואם יש הפסד לאחרים ולא לבעל — גרעו את כחו); —

לפיכך, היורש את אשתו — אין הנכסים חוזרים ביובל (משנה בכורות), שהיהו כיוורש [וכמאן דאמר ירושת הבעל דאוריתא (ע' בכורות נב)]. מאידך, האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה — הבעל מוציא מיד הלקוחות, שעשאוהו כלוקח לזכותו. וזו היא אחת מתקנות אושא (רבי יוסי בר' חנינא. ואעפ"י שיש הפסד ללקוחות — הם שהפסידו לעצמם שלא היה להם לקנות מן האשה היושבת תחת בעלה).

ואפילו במקום שיש הפסד לאחרים שלא בגרימתם, לא חילקו חכמים בתקנתם ואין מוציאים מן הבעל, כגון אשה שחבלה באחרים ונתחייב בתשלומין (עפ"י רשב"א בתוס'). ודוקא בהפסדים שבאו לאחר הנישואין (ערמב"ן), אבל בנמוקי יוסף מבואר שגם הניזקין וההפסדים שנעשו מקודם, אין מוציאים. וכן יש ללמוד מתוך דברי הרי"ף (ע' באריכות באבני מלואים צא סק"ז). מי שמת והניח אלמנה ובת, אפילו נישאת הבת ומתה — מסר רב יהודה בן אחותו של רבי יוסי בר' חנינא: על ידי היה מעשה ואמרו אלמנתו ניוזנית מנכסיו (כן שלח רבין באגרות). ופרשו, משום הפסד האלמנה עשאוהו לבעל כיוורש, הלכך גובה האלמנה מוזונתיה ממנו אעפ"י שאינה גובה מן הלקוחות.

א. נישאת הבת ולא מתה — אלמנתו ניוזנית מנכסיו. ופרשו התוס', יכולה למכור הגוף מחיים והפירות לאחר מיתה, אבל הפירות שבחיי הבת שייכים לבעל (שלגבי הפירות שמחיים, הבעל כלוקח מעיקר הדין, ולא גרעו את כחו והפסידוהו בשביל הפסד האלמנה. עפ"י אבנ"מ צא סק"ה).

ב. לענין אשה שלוותה מלוה על פה ונישאת — נחלקו הדעות האם עשאוהו לבעל כלוקח ואין מוציאים ממנו, או כיוורש, כאמור.

ואשה נשואה שירשה נכסים, והמוריש היה חייב לאחרים במלוה על פה — הורה התשב"ץ (ח"ב רצה. הובא באבני מלואים צא. וכן פסק בשו"ת עמודי אור קג) שגובים מן הבעל. ואין כן דעת הש"ך (קיב. וע"ע בשער משפט שם סק"ז).

ג. לא נסתפקו אם בעל כיוורש או כלוקח אלא בנכסי מלוג, אבל נכסי צאן ברזל פשוט שכלוקח הוא, שהרי קבל עליהם אחריות (שו"ת מהרי"ק יח).

פרק תשיעי; דפים קלט — קמ

- רל. א. תקנת מזונות הבנות אחרי מות אביהן — כיצד? מה הדין כשהאב הניח נכסים מרובים ונכסים מועטים?
 ב. מה הדין בשהניח נכסים מרובים ונתמעטו; מרובים ונתמעטו?
 ג. הניח אלמנה ובנים ובנות, כיצד מחשבים את הנכסים לענין מזונות הבנות? מה הדין באלמנה ובת, מי מהן קודמת במזונות?
 ד. היה חייב לזון את בת אשתו או שהיו עליו בעלי חובות — כיצד מתחשבים הנכסים?
- א. מי שמת והניח בנים ובנות — מדין תורה הבנים יורשים לבדם. אבל תקנו חכמים שהבנות יזונו מנכסי אביהן עד שייבגרו או יינשאו (ע' בפ"ד דכתובות), ומתנאי כתובה הוא זה.
 הניח נכסים מרובים — הבנים יירשו והבנות יזונו על ידי הבנים. נכסים מועטים — הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. אדמון אומר: בשביל שאני זכר הפסדתי?! (אלא הבנים והבנות יהיו נזיונים יחד (רשב"ם ועוד). ורבנו תם אומר שאדמון אינו חולק אלא מתמיה על התקנה). אמר רבן גמליאל: רואה אני את דברי אדמון.
- א. רשב"ם פרש שפרנסת נישואין בכלל 'מזונות' דמתניתין (וכן פסק האור-זרוע). והתוס' והרמב"ן חולקים וסוברים שאין מוציאים עתה לבנות אלא מזונות, ולכשיבואו להינשא נוטלות עישור נכסים לפרנסה, אם ימצא להן באותה שעה.
 ב. אעפ"י שבנכסים מרובים הבנים יורשים, אסור להם למכור נכסיהם, אם לא לצורך גדול (עפ"י תוס').
 ג. רשב"ם פסק (עפ"י כתובות קט). כאדמון ורבן גמליאל. ואילו רבנו חננאל והלכות גדולות והרי"ף והרמב"ן פסקו כחכמים, שכן הולכת סוגיתנו בשיטתם.
 כמה הם נכסים מרובים? אמר רב יהודה אמר רב: כדי שזיונו מהם שנים עשר חדש. ושמואל אמר: זו דברי רבן גמליאל ברבי, אבל חכמים אומרים: כדי שזיונו מהם עד שיבגרו. פחות מכן — הרי אלו מועטים. וכן אמרו בשם רבי יוחנן. והסיק רבא: מוציאים לבנות מזונות עד שיבגרו, והשאר לבנים. [ומשתמו הנכסים מהבנים, או שמלכתחילה אין אלא כדי מזונות הבנות — ישאלו הבנים על הפתחים].
- ב. הניח נכסים מרובים ונתמעטו (שנתיקרו המזונות או נתקלקלו הנכסים. רשב"ם) — כבר זכו בהם יורשים בנכסים, ואין דנים אותם עתה כנכסים מועטים.
 לפרשב"ם, מה שחסרו הנכסים, חסרו לבנים ולבנות כפי חלקם היחסי בנכסים. [ואם תם הכסף מהבנות, אפשר שאין הבנים חייבים במזונותיהן]. ויש מפרשים שזיונו הבנים והבנות יחד עד שיכלו הנכסים.
 מועטים ונתרבו — נסתפקו בגמרא האם הריוח מגיע לבנים שהם היורשים והנכסים עומדים ברשותם, או שמא בנכסים מועטים הבנים מסולקים. ופשטו מדברי רבי יוחנן שהנכסים עומדים ברשות הבנים [ולכך אם קדמו הבנים ומכרו בנכסים מועטים — מה שמכרו מכרו], הלכך יש להם חלק בריבוי הנכסים.
 לרשב"ם ועוד ראשונים, אין מועילה מכירת הבנים אלא אם מכרו קודם שעמדו הבנות בדין על הנכסים. ור"י חולק וסובר שאפילו הגבו בית דין לבנות, אם מכרו האחים — מכור.
 כתבו כמה ראשונים שבמטלטלין, אף לאחר תקנת הגאונים שהבנות גובות מהם מזונות —